

EDITAT CU SPRIJINUL AGENTIEI NAȚIONALE PENTRU
CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Coperta: Zsolt Novac
ISBN 973-592-141-3

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PETRESCU, CAMELIA

Introducere în interpretare / Camelia Petrescu. -

Timișoara : Excelsior Art, 2005

Bibliogr.

ISBN 973-592-141-3

81

© – 2005 – Editura EXCELSIOR ART Str. C. Brediceanu, nr. 8, etaj IV,
camera 401 (C.P. 262, O.P. 1), – 300011 – Timișoara, România,
telefon/fax: 0256/201078,

E-mail: edituraexcelsior@rdslink.ro Web: www.excelsiorart.rdstm.ro

Printed in ROMANIA

CAMELIA PETRESCU

INTRODUCERE ÎN INTERPRETARE

Editura Excelsior Art
2005

- Toury, Gideon. 1980. *In Search of a Theory of Translation*, Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- Van Hoof, Henri. 1962. *Théorie et pratique de l'interprétation*, München: Max Hueber Verlag.
- Van Hoof, Henri. 1989. *Traduire l'anglais*, Paris: Duculot.
- Van Hoof, Henri. 1990. *Traduire l'anglais – théorie et pratique*, Paris: Duculot.
- Venuti, Lawrence (ed.). 1992. *Rethinking Translation*, London/New York: Routledge.
- Venuti, Lawrence. 1995. *The Translator's Invisibility*, London/New York: Routledge.
- Venuti, Lawrence (ed.). 2000. *The Translation Studies Reader*, London: Routledge.
- Vermeer, Hans. 2000. „Skopos and Commission in Translational Action” in Venuti, Lawrence (ed.). 2000
- Vinay, J.P. et J. Darbelnet. 1993. *Stylistique comparée du français et de l'anglais* (nouvelle édition), Paris: Didier.
- Weber, Wilhelm. 1984. *Training Translators and Conference Interpreters*, New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Willis, Wolfram. 1978. *Syntactic Anticipation in German-English Simultaneous Interpreting*, in Gerver, D & W.H. Sinaiko (eds.) 1978.

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
I. Teorie	7
1. Discuție terminologică	7
2. Abordări empirice	8
2.1. Modurile interpretării	8
2.2. Descrierea procesului	9
2.3. Descrierea practicii	10
3. Teoria interpretativă	12
3.1. Modelul Seleskovitch	12
3.2. Daniel Gile: Concepte și modele	28
3.3. Școala canadiană	41
3.4. Abordarea funcționalistă	46
II. Profesie și pedagogie	50
1. Profesie	50
1.1. Profil	50
1.2. Deontologie	52
1.3. Calitatea interpretării	54
2. Pedagogie	65
2.1. Suport teoretic	65
2.2. Principiul disocierii limbilor sau al idiomaticității	65
2.3. Punerea în situație	66
2.4. Interpretarea consecutivă	69
2.5. Interpretarea simultană	82
Anexa 1	90
Anexa 2	104
Bibliografie	140

CUVÂNT ÎNAINTE

Interpretarea: traducere orală, în definiția ei cea mai generală, este o activitate pe cât de veche – apărută o dată cu stabilirea de relații între primele comunități umane vorbind idiomuri diferite – pe atât de actuală, într-o lume al cărui principiu de funcționare este, cert, comunicarea.

În terminologia vieții internaționale moderne, interpretarea se referă la aceea activitate de traducere al cărui produs lingvistic este o *expunere orală*, o *rostire*, în timp ce traducerea este legată de un text scris. Cele două variante ale traducerii, asociate cu profesii considerate importante de societatea modernă, au devenit, în a doua jumătate a secolului XX, obiectul unei substanțiale reflecții teoretice. Teoria traducerii, întemeiată pe o mare varietate de abordări – lingvistice, socio-lingvistice, psiholingvistice, pragmatice etc. – încearcă să evidențieze principiile care guvernează trecerea sensului dintr-o limbă în alta.

Relativ complexată de o practică foarte veche care este, în definitiv, suficientă siesi, teoria traducerii se constituie, mai ales în abordările ei lingvistice, ca o încercare de a justifica și de a valida practica, iar în abordările ei pragmatice, mai recente, de a-i conferi un statut socio-profesional.

Oricât de diferite în privința tratării sensului, teoriile traducerii au o trăsătură comună: o viziune *integratoare* asupra procesului de traducere, care postulează independența mecanismelor traducerii față de modurile discursului de tradus – scris sau oral – și, mai departe, în cadrul discursului scris, față de tipurile de text tradus.

Este de domeniul evidenței că traducerea orală, în limba română, a cuvântării unui președinte american și traducerea, în scris, a unui sonet de Shakespeare implică o aceeași operație mentală. Totuși, interpretarea – în toate variantele ei: simultană, consecutivă, ad-hoc

etc. – și traducerea literară sunt, în practică, două activități relativ îndepărtate din punct de vedere al conținutului și cu profiluri socio-culturale foarte diferite.

Lucrarea de față, *Introducere în interpretare*, își propune să identifice diferența dintre traducerea orală – interpretare – și traducerea scrisă, într-o încercare de definire și descriere a activității de interpretare și a profesiei pe care aceasta a generat-o. Cele două secțiuni pe care le comportă: *I Teorie*, *II Pedagogie și profesie* vădesc intenția de a oferi o imagine cât mai cuprinzătoare a „stării artei” în interpretare și de-a contura o metodică a interpretării.

Lucrarea se adresează, în principal, studenților viitori interpreți profesionali și profesorilor formatori de interpreți, dar și publicului larg, în calitatea sa de beneficiar de servicii de interpretare.

Beneficiarul interpretării poate fi numit, generic, *communicator*, el se poate găsi în postura de *vorbitor/locutor/emisător* sau / și *ascultător/interlocutor/receptor*; el este cel care emite sau/și recepționează un mesaj prin intermediul unui interpret. Interpretul este, în general, și pentru motive temeinice, pe care le vom analiza, considerat responsabilul principal de reușita sau nereușita unei *prestații interpretative*. Această reușită sau nereușită este, totuși, într-o măsură semnificativă, și rezultatul *prestației comunicative* și chiar al contextului extralingvistic/circumstanțelor comunicării. În consecință, o adevărată „pedagogie” a interpretării ar trebui să vizeze nu doar formarea interpretului ei și pe aceea a comunicatorului. Întrebarea este: cum să formezi *communicatorul*, un student virtual, niciodată prezent la vreun curs sau seminar de interpretare ? În secțiunea *Pedagogie*, sugerăm un răspuns întemeiat pe argumentația pragmatică, a pedagogilor contemporani și, nu în ultimul rând, pe o experiență personală de interpret și formator.

I. TEORIE

1. Discuție terminologică

În limbile engleză și franceză traducerea orală este numită *interpre-tation/interpreting* și, respectiv, *interprétation*. Termenul german *Translation*, introdus de Otto Kade (1968) este un hiperonim al noțiunilor de *traducere* și *interpretare*. Faptul că germana folosește un termen „umbrelă” pentru a numi cele două varietăți ale traducerii – scrisă și orală – reflectă viziunea Școlii germane de traductologie, care pune accentul pe similitudinea dintre ele.

În română, termenul de origine franceză, *interpretare*, a căpătat, recent, și sensul de traducere orală – sens neconsemnat, totuși, nici în ultima ediție (1996) a Dicționarului Explicativ al Limbii Române. O dovadă a faptului că acest sens există în limba vorbită este menționarea, în dicționarul sus amintit, a sensului de „persoană care traduce pe loc și oral ceea ce spune cineva în altă limbă, mijlocind astfel înțelegerea dintre două sau mai multe persoane; translator, tălmaci”, pentru termenul de *interpret*. Pentru a denumi persoana care efectuează o astfel de traducere există, în română, și termenul de *translator*, definit de același dicționar ca „traducător oficial atașat unui for diplomatic, administrativ sau judecătoresc, interpret”. Cei doi termeni sunt, evident, sinonimi, cu mențiunea că al doilea, *translator*, restrânge aria semantică a ocupației, trimitând-o la ipostaza ei „oficială”.

Este foarte probabil că termenul *translator* este un calc semantic, sub influența germanului, *Translation*. Un calc semantic parțial, pentru că termenul românesc nu are valoarea hiperonimică a termenului german „inspirator”, referindu-se doar la varietatea orală a traducerii și, mai departe, doar la un aspect al acesteia.

Scopul acestei discuții terminologice a fost demonstrarea

faptului că, în limba română, *interpretare* și *interpret* sunt termenii cei mai adecvați pentru a desemna activitatea de traducere orală și persoana care o efectuează. Fiind semantic mai cuprinzători, cu o valoare de generalizare mai mare decât „concurenții” lor *translație* – foarte rar folosit – și *translator* – relativ „încetățenit” în limba vorbită – *interpretare* și *interpret* desemnează specific modalitatea orală a traducerii.

2. Abordări empirice

2.1. Modurile interpretării

În primele lucrări de interpretare, teoria are, evident, un caracter descriptiv și normativ. Ele identifică și descriu felurile/modurile interpretării și oferă seturi de reguli – lingvistice și extralingvistice – care trebuie respectate pentru ca mesajul trecut dintr-o limbă într-alta să-și atingă scopul comunicativ.

În primul „manual” de interpretare, numit ca atare, *Manuel de l'interprète* (1952), Jean Herbert descrie cele două moduri principale de interpretare – *simultan* și *consecutiv* – și subtipurile aferente: „Interpretul – spune el – poate vorbi în același timp cu vorbitorul al cărui mesaj îl traduce, sau după ce acesta și-a terminat în întregime sau parțial discursul. În primul caz, interpretarea se numește simultană, în al doilea, consecutivă.” (1952: 7, trad. n.).

Subtipurile *interpretării simultane* sunt: a) *șușotirea* (din fr. *chuchotage*) – în care interpretul traduce direct la urechea ascultătorului ceea ce spune vorbitorul; b) *interpretarea simultană „telefonată”* (din fr. *téléphonée*) în care interpretul primește mesajul în casă și-l transmite, „telefonează”, la rândul lui, prin intermediul unui microfon; c) *traducerea la vedere* (din fr. *traduction à vue*), caz particular al interpretării simultane, în care interpretul are de-a face cu un text necunoscut pe care, fie direct, fie la microfon, îl „citește”

într-o altă limbă decât a fost el scris, în ritmul unei lecturi normale, ca și când nu ar fi vorba de traducere.

Interpretarea consecutivă poate fi prestată fie în varianta ei: a) *directă*, în care interpretul vorbește de la o tribună, în sala de conferință; fie în cea b) *telefonată*, în care interpretul vorbește într-o cabină, la microfon. Varianta a doua se mai numește *semi-simultană*.

2.2. Descrierea procesului

Primul *Manual al interpretului* este și o încercare de descriere a procesului interpretării, de identificare a mecanismelor unei activități care se efectuează într-un timp foarte scurt comparativ cu acela de care dispune traducerea scrisă. Jean Herbert distinge, astfel, trei tipuri de activitate interpretativă: (1) *înțelegerea*; (2) *transpunerea*; (3) *redarea*.

Analiza celor trei tipuri de activitate pune împreună, într-o viziune pragmatică „avant la lettre”, factori lingvistici și extralingvistici, fiind, mai degrabă, o descriere a cerințelor profesiei, decât o teorie propriu-zisă. Astfel, *înțelegerea* presupune: un auz bun; cunoașterea profundă a limbii vorbitorului; cunoașterea culturii specifice a țării din care provine vorbitorul; cunoașterea variantelor lingvistice proprii țării respective, cu referire la vocabular, pronunție etc.; cunoașterea subiectului tratat; o vastă cultură generală.

Transpunerea oferă *reguli generale* de trecere a sensului dintr-o limbă în alta, reguli care prefigurează conceptele de *transpoziție*, *modulație*, *echivalență*, formulate ca atare ceva mai târziu de Vinay și Darbelnet (1958), autori care le plasează în categoria *procedeelor tehnice ale traducerii*. În tratarea *transpunerii*, Jean Herbert prefigurează caracterul eminent *comunicativ* – cum îl vor defini teoreticienii traducerii de mai târziu – al varietății orale a traducerii, care este interpretarea. „Interpretul nu trebuie să uite niciodată – spune el – că scopul imediat și esențial al activității sale este de-a face persoanele cărora li se adresează să înțeleagă exact *ceea ce a vrut să exprime* vorbitorul, de a face asupra lor *impresia* pe care vorbitorul

dorește să o facă.” (1952: 23, trad. n., subl.n.) Voința de „exprimare” și cea de „impresionare” a vorbitorului se regăsește în ceea ce pragmatica va numi acte de vorbire *ilocuționare* și *perlocuționare* (J.L. Austin 1962) cu un relief mai puternic, în traducerea orală, decât actele *locuționare*.

Redarea aduce din nou în discuție factorii extralingvistici, calitățile specifice, fizice și intelectuale, pe care interpretul trebuie să le aibă pentru ca prestația lui să fie performantă: o voce puternică și armonioasă, darul vorbirii, stăpânirea perfectă a limbii materne etc., elemente care se referă mai degrabă la rigorile/cerințele profesiei decât la mecanismele actului interpretativ.

2.3. Descrierea practicii

Este ceea ce oferă Henri van Hoof (1962) în cartea sa *Théorie et pratique de l'interprétation* (*Teoria și practica interpretării*). Partea asumat teoretică a lucrării lui Van Hoof cuprinde, după afirmația autorului, „câteva date istorice, tehnice și deontologice” (1962: 7, trad. n.).

Din incursiunea istorică pe care o comportă „teoria” lui Van Hoof reținem că profesia de interpret este, pentru prima dată consemnată în inscripțiile de la Assuan din Egiptul antic, care datează din anul 3000 î.H. Ar mai fi, poate, interesant de notat că primele congrese internaționale pe teme științifice – activități care se leagă cu necesitatea de interpretare – s-au ținut la Bruxelles: în 1847, Congresul internațional de economie și administrație penitenciară; în 1948 Congresul internațional de agricultură; în 1853 Congresul internațional de meteorologie.

Demnă de menționat este, de asemenea referința asupra „inventării” interpretării simultane, atribuită unui om de afaceri american, Edward Filene, din Boston, datând din perioada imediat următoare primului război mondial. Această invenție a fost materializată, grație unui sistem de microfoane – receptoare care permit

interpretului să vorbească și să asculte în același timp, abia în 1927, cu ocazia Conferinței Internaționale a Muncii de la Geneva.

Descrierea aspectelor tehnice ale interpretării făcută de Van Hoof se referă la modurile interpretării – numite de el *metodele* interpretării. Este o descriere mai amănunțită, dar, în linii mari, similară celei făcută de Jean Herbert. Ea conține, de asemenea, o clasificare a interpreților în funcție de contextul socio-lingvistic în care aceștia prestează servicii de interpretare. Sunt evidențiate, astfel, patru categorii de interpreți: 1) *interpretul de legătură* (din fr. *l'interprète de liaison*) ale cărui servicii sunt, în principal, rezervate negocierilor de ordin comercial și care însoțește omul de afaceri străin venit în țara sa, ori, invers, își însoțește compatriotul, om de afaceri, într-o țară străină; 2) *interpretul militar* a cărui meserie este printre cele mai vechi din lume – Cezar vorbește în *De bello gallico*, despre folosirea traducătorilor militari – și care este, în general, un interpret de ocazie, ale cărui funcții sunt legate de o situație de beligeranță, el având rolul de a traduce toată corespondența purtată cu inamicul, de a participa la interogarea prizonierilor, a populației ocupate și a suspectilor, de a asigura legătura cu autoritățile militare aliate, de a asista activitatea curților marțiale etc.; 3) *interpretul cu specializare juridică*, numit și *traducător jurat*, a cărui activitate combină, de fapt, ca și aceea a interpretului militar, interpretarea propriu-zisă cu traducerea scrisă, asigurând traducerea dezbaterilor curții dar și a documentelor oficiale rezultând din activitatea juridică; 4) *interpretul de conferință*, „ultimul născut din marea familie a interpreților”, numit în trecut *interpret parlamentar* (o titulatură care se regăsește și azi în diplomele acordate de Școala de Interpreți a Universității din Geneva), a cărui activitate se desfășoară în reuniuni și congrese internaționale și în întâlniri diplomatice.

Această ultimă categorie de interpreți, apărută din necesitățile de comunicare ale societății contemporane, produs al internaționalizării schimburilor umane, cuprinde, pe de o parte, funcționari atașați pe lângă instituții supranaționale (ONU, UNESCO, Parlamentul European, Consiliul European etc.) iar pe de altă parte, interpreți

independenți, numiți în engleză *free-lance interpreters* care își oferă serviciile unor instituții inclusiv de genul celor enumerate mai sus sau unor organizatori de congrese/conferințe internaționale.

Datele deontologice pe care le comportă „teoria” lui Van Hoof, pe care le vom analiza în secțiunea dedicată profesiei, se referă la codul de onoare al profesiei de interpret, așa cum a fost el conceput de Asociația Internațională a Interpretilor de Conferință (AIIC).

3. Teoria interpretativă

3.1. Modelul Seleskovitch

Danica Seleskovitch, interpretă strălucită din perioada de pionierat – începută după al doilea război mondial – a interpretariatului modern, și mai apoi fondatoare a unei importante școli de interpretare – din cadrul Universității Sorbonne III, Paris – ce concurează cu succes prestigioasa școală geneveză, este autoarea unor studii fundamentale în domeniu, a căror încununare este lucrarea *L'interprète* (1989). Versiunea în limba engleză, *The Interpreter* (1989) aparține autoarei și este un exemplu elocvent de *traducere interpretativă* – concept cheie al demersului seleskovitchian.

3.1.1. Definiția sensului

Teoria interpretativă a traducerii propusă de Danica Seleskovitch se înscrie într-o viziune lingvistică humboldtiană în care „limbajul este activitate, *energeia*, și nu a act finit, *ergon*” (Maurice Gravier, Prefață la *L'interprète*, 1989: 11 trad. n., subl.a.). În această viziune „este mai corect – arată Seleskovitch – să punem *actul de limbaj* înaintea *faptului de limbă*; existența limbii nu este condiția primă a comunicării, ci este instrumentul acesteia, produsul uzajului, obținut prin fasonări succesive, de-a lungul secolelor și suferind, la fiecare folosire individuală, capriciile utilizatorilor.” (1993: 103, trad. n., subl. n.)

Limbajul este, în viziunea lui Seleskovitch, cel care creează sens în timp ce limba nu face decât să-l *instituționalizeze*, impunând reguli de folosire și limitând ariile semantice ale cuvintelor.

Disocierea este împinsă și mai departe de teoreticiană franceză, care plasează sensul dincolo de orice formă verbală, dincolo de cuvinte, „înainte de a fi formulată, gândirea este *non-verbală* iar pe de altă parte, odată exprimate și precizate în cuvinte, conceptele își recapătă, în intelect, o formă «a-lingvă»” (1989, a: 162, trad.n., subl. a.)

Sensul emancipat de *cuvânt* este principiul fundamental al unei teorii care definește traducerea în general și traducerea orală în particular ca pe un act de analiză, exegeză, explicitare, altfel spus *interpretare*, opus simplei *transcodări*. Procesul de traducere orală este, conform acestei teorii, descompus în trei „timpuri”:

1. audierea unui semnificant lingvistic purtător de sens; percepția (domeniul limbii) și înțelegerea (domeniul gândirii și al comunicării) mesajului prin analiză și exegeză;
2. uitarea imediată și voluntară a semnificantului și reținerea doar a imaginii mentale a semnificantului (concepte, idei etc.);
3. producerea unui nou semnificant în limba țintă care să răspundă unui dublu imperativ: să exprime integral mesajul original și să fie adaptat destinatarului.” (1989, a: 35 trad. n.)

3.1.2. Oralitate

Relativ independent de cuvinte, sensul este, în schimb, în discursul oral, strict determinat de situația de comunicare. Discursul oral redă, de fapt, cursul natural al gândirii, care presupune o adaptare permanentă la situația de comunicare: „Actul vorbirii spontane este, înainte de toate, act de gândire. Gândirea și vorbirea constituie o înlanțuire spontană în care gândirea dă naștere vorbirii și, în același timp, se hrănește din această vorbire și din reacțiile interlocutorilor, zămbete, gesturi de aprobare sau dezaprobare, pentru a se analiza, preciza, dezvolta. Astfel gândirea globală inițială se fragmentează ca efect al analizei pe care vorbitorul o efectuează în timp ce se exprimă,

într-un efort de adaptare la interlocutorii prezenți.” (1989, a: 45-46, trad. n.).

Discursul oral se construiește atât verbal cât și non verbal. Verbalul comportă frecvent: ezitări, repetiții, asociații de idei și parantezele pe care acestea le antrenează. Non verbalul include gesturile, mimica, efectele de stil, timbrul vocii, tăcerile etc.

Discursul oral are un anumit *debit*, adică o anumită viteză care, pentru asigurarea inteligibilității trebuie reglată în funcție de capacitatea de percepție auditivă a interlocutorului și o anumită *densitate semantică* și ea reglabilă în funcție de capacitatea de înțelegere a acestuia.

Capacitatea de înțelegere este, la rândul ei, o funcție a nivelului de cunoștințe despre subiectul tratat: „Discursul se amplifică sau se restrânge în funcție de cunoștințele pe care le posedă destinatarul său, în situația dată. Să luăm un exemplu: a spune, într-o casă «instalatorul tocmai a plecat» este o formă mai amplă decât «tocmai a plecat» dar mult mai concisă decât «muncitorul care a desfundat chiuveta tocmai a plecat». Mesajul este același, dar întinderea sa va fi stabilită spontan, în funcție de gradul de cunoaștere a situației de către destinatar și, în consecință, în funcție de inteligibilitatea conferită mesajului. Putem să ne imaginăm că pentru a transmite această informație unui marțian ar fi nevoie de cărți întregi care să poartească de la definirea omului și a raporturilor sale sociale, pentru a ajunge la informații despre scurgerea apei. La cealaltă extremă, un «da» sau o simplă înclinare a capului ar fi suficiente, dacă informația ar fi răspunsul la o întrebare, evident, întrebarea unui interlocutor perfect avizat.” (1989, a: 47, trad. n.)

Discursul oral este, deci, în viziunea lui Seleskovitch, în întregime „aservit” inteligibilității, axat pe sens; noi am spune, folosind un termen al pragmaticii, eminent *comunicativ*. Această trăsătură derivă din caracterul *evanescent* al rostirii – *verba volant* – opus caracterului *remanent* al textului scris – *scripta manent*. Forma, cuvintele, sunt „fugitive”, sensul, însă, poate fi reținut, captat și apoi

reprodus cu fidelitate. La acest punct al discuției despre discursul oral, Seleskovitch postulează disocierea absolută a conținutului de formă, a sensului de cuvânt. „Cuvântul – spune Seleskovitch – este, într-adevăr, un obstacol și nu un ajutor atunci când este vorba de înțelegerea unei secvențe de câteva sute dacă nu de câteva mii de cuvinte. Izolat de context, cuvântul are tendința de a-și activa toate sensurile, inclusiv cel etimologic. Cu cât este mai evanescent cuvântul, cu atât interpretului îi va fi mai ușor să-l uite pentru a nu reține decât sensul” (1989, a: 50, trad. n.). Astfel, *evanescența* devine, surprinzător, din sursă de dificultate pentru traducere, condiție favorizantă a acesteia. Numai dacă „uităm” cuvintele și ne concentrăm pe context avem șansa de a ajunge la sens.

Sensul se găsește încă și mai departe de semnificantul său verbal, de cuvânt, în situația în care discursul oral devine *ermetic*. *Ermetismul* limbajului oral este legat de o instanță lingvistică specifică: folosirea de către vorbitor/locutor a jargonului, limbajul unui anumit grup socio-profesional, pe care Seleskovitch îl numește limbaj „ne-cibernetizat”, adică neadaptat interlocutorului. Și în acest caz exegeza, analiza, „interpretarea” contextului lingvistic și mai ales a celui extralingvistic face posibilă înțelegerea și, în consecință, traducerea.

3.1.3. Context extralingvistic

Relativ independent de cuvinte, sensul se găsește, însă, strict determinat de situația de comunicare. Astfel, sensul mesajului de tradus reflectă, în primul rând, statutul socio-profesional, naționalitatea, vârsta, sexul etc. ale vorbitorului/locutorului. „Faptul că o persoană ocupă o anumită poziție, că adoptă o anumită atitudine politică, că practică o anumită meserie situează vorbitorul în cadrul unei reuniuni. Este de la sine înțeles că faptul de a fi importator sau exportator, producător sau consumator, francez sau belgian este important pentru *sensul mesajului*; este evident că un feroviar nu va vorbi vreodată în favoarea transportului rutier (...). Interpretul își *situează, deci,*

întotdeauna vorbitorul, pentru că doar personalitatea acestuia poate da un sens cuvintelor pe care le pronunță (...) Dacă nu-l cunoaștem pe cel care-l emite, un enunț este a priori ambiguu.” (1989 a: 60-61, trad. n., subl. n.)

Seleskovitch are o abordare pragmatică și funcționalistă a traducerii „avant la lettre” nu atât prin disocierea sensului de formă, de cuvânt, cât prin extrema lui relativizare, a subordonării lui cvasi totale față de factorii extralingvistici. Unul dintre numeroasele exemple de interpretare din „repertoriul” seleskovitchian, menite să ilustreze teoria dar și să evoce o carieră de succes, dă măsura importanței acestor factori în identificarea sensului de tradus.

Interpretând pentru generalul De Gaulle și un premier sârb, Seleskovitch (1993: 113) găsește, pentru fraza de salut a celui din urmă, *Vi ste vrlo sveži*, echivalentul francez, *Vous faites jeune, mon Général*. Acest echivalent a căruia transpoziție, în română, este *Arătați tânăr, domnule general*, este preferat de interpretă traducerii literale, *Vous avez l'air frais* (*Arătați proaspăt*) și chiar traducerii modulate *Vous avez bonne mine* (*Arătați bine*). Sensul se găsește, evident, dincolo de cuvinte și chiar dincolo de contextul lingvistic. Rațiunile extralingvistice care au determinat alegerea unei variante traductologice *interpretative*, sunt, după cum sugerează comentariul interpretei-teoreticiene, următoarele:

- diferențele culturale – o traducere fidelă formei, cuvintelor, ar fi sunat ciudat, dacă nu pur și simplu brutal unei „urechi” franțuzești obișnuită cu exprimări mai degrabă eufemistice și formulări convenționale;

- caracterul discuției/reuniunii – oficial, foarte protocolar, dar totuși cordial;

- diferențele dintre interlocutori – vârstă, poziție socială, personalitate. De Gaulle este, de exemplu, eroul venerabil și încântător care merită un respect afectuos, perfect exprimat de adresarea franțuzească *mon Général*, (mult mai „caldă”, în trecut fie spus, decât echivalentul românesc *Domnule General*) care reprezintă un supliment de informație, de sens. Este adăugată de interpretă mesajului original

și rimează, probabil, cu alte detalii situaționale, cum ar fi: zâmbetul plin de simpatie și admirație de pe fața prim-ministrului sârb, calda strângere de mână sau îmbrățișare între cei doi etc.

Doar printr-o astfel de traducere „interpretativă”, mai sugerează Seleskovitch, se poate atinge scopul interpretării, care este comunicarea. În situația descrisă mai sus, comunicarea a fost, evident, amorsată cu succes.

3.1.4. Fidelitate

Cu persuasivitatea care o caracterizează, Seleskovitch vorbește despre redarea *integrală* a mesajului în interpretare – semnificantul produs în limba traducerii trebuie „să exprime *întregul* mesaj original” (1989 a: 35, trad. n., subl. n.) – cu alte cuvinte, despre fidelitatea absolută față de original. Imperativul integralității sau fidelității este, însă, contrazis, în aceeași frază, de formularea unui al doilea imperativ căruia mesajul tradus trebuie să-i răspundă, și anume, „să fie *adaptat* destinatarului.” (1989 a: 35, trad. n., subl., n.).

Deși pragmatică în acțiune, Seleskovitch este, în teorie, tributară unei viziuni lingvistice asupra traducerii în care aceasta apare ca *fidelă* unui original. Această prejudecată lingvistică o împiedică pe teoreticiană franceză să-și asume „infidelitatea”, adică *transformarea*, și, la limită, *manipularea* mesajului de tradus și o determină să redefinească fidelitatea. Teoria sensului de verbalizat este rezultatul acestui efort.

Fidelitatea, în traducere, nu se mai raportează, astfel, la un produs finit, o *roștire*, o *comunicare*, (un *dire* în fr.) ci mai degrabă la un proces, la o *intenție de comunicare*, (un *vouloir dire* în fr.). „Eliberat” de cuvânt, de forma verbală evanescentă, interpretul este „în întregime concentrat asupra *intenției de comunicare* a vorbitorului, pentru a-i putea percepe toate nuanțele.” (D. Seleskovitch și M. Lederer, 1993: 17, trad. n., subl., n.)

Redefinită astfel, fidelitatea nu mai este afectată nici chiar de pierderile de informație, concepute de Seleskovitch ca un act voluntar și necesar: „interpretul – spune ea – parcurge un drum considerabil